

Det glömda Europa

Sverige är ett land som ligger i Europa. Den del av Europa som vi geografiskt, politiskt och kulturellt tillhör känner vi väl. Vi får ta del av en inträngande nyhetsrapportering, vi reser till dess huvudstäder, vi handlar med dess industri och läser dess böcker. För de flesta människor har Västeuropa kommit att bli det vi menar med Europa.

Men Europa är något mer. Europa förenas av de folk som idag delas av järnridån. Europa är en civilisation, framväxt ur gemensam historia, som vi har en plikt att påminna oss. Den dag vi glömmet det som förenar Europas folk trots förtrycket har idén om det civiliserade samhället förlorat en viktig kamp mot det politiska barbari som råder i öst.

Så sent som under 20- och 30-talet var Europa öppet. Reseberättelser, litteratur, konst, handel och forskning präglades av att Europa var en kontinent där man fritt kunde röra sig, som alltmer befäste det civiliserade kultursamhällets respekt för den enskildes fri- och rättigheter och rättssäkerhet.

Den utvecklingen bröts av nazismen. Historiskt sett var nazismens frammarsch inte bara upptakten till andra världskriget utan också ett brott mot en utveckling som under lång tid präglat det europeiska kultursamhället. En stor del av Europa lades under nazismens förtryck. Polen delades mellan kommunism och nazism. Efter andra världskrigets slut låg Europa i ruiner. I den ena halvan kvarstod förtrycket under kommunismens skepnad. I den andra halvan vann Europas folk frihet och demokrati. Medan samhällslivet tilläts utvecklas fritt i väst låstes utvecklingen i öst.

Det är en fascinerande tanke att tänka

sig att länder som Estland, Lettland, Litauen, Polen, Ungern, Tjeckoslovakien, Jugoslavien, Bulgarien, Albanien och de sovjetiska republikerna kunde varit fria länder. I Ungern en konservativ statsminister. I Polen en kristdemokratisk regering. I Ungern en socialdemokratisk majoritet. Människor hade kunnat resa fritt. Handel hade spirat. Europa hade förmodligen levat i den enda sanna gemensamma säkerhet som finns, nämligen ett utbrett folkstyre. Tyskland hade inte varit delat.

Mitt i Europa hade vi knappt behövt se historiens största koncentration av väpnade förband.

Denna tanke har sitt värde av tre skäl. För det första understryker den hur viktigt det är att kompromisslöst värna frihet och demokrati. Det är en ständig uppmaning till folken i det fria Europa. För det andra påminner den oss om allvaret i den skillnad i samhällssystem som delar Europa. Det ger en anledning till eftertanke inför de förhoppningar om fred som alla hyser. För det tredje ger tanken en anledning till hopp. Det finns ingen historisk självklarhet i förtrycket.

Trots närheten vet vi lite vad som karakteriserar utvecklingen i öst, trots att vår framtid oundvikligen är förknippad med och beroende av hur framtiden i öst kommer att se ut. Vår säkerhetspolitik bygger på att vi korrekt bedömer uttalanden, syften och skeenden i de länder som ligger på andra sidan järnridån.

Under de senaste åren har många i väst förundrat sig över varför Sovjetunionen fortsätter kränkningarna av svenskt territorium, trots de förluster man gör i allmänna opinionen. Svaret är givetvis att beslutsfattarna i en diktatur

inte har någon anledning att ta hänsyn till opinionen. Tvärtom ger ett sådant system beslutsfattare som ser tvekan som en svaghet. Kanske finns inte ens ordet opinionsundersökning i det ryska språket. Exemplet understryker hur viktigt det är att vi förstår hur människor tänker och utvecklas i ett system där den fria tanken är förbjuden.

Under det senaste året har det lämpliga diskuterats i att en grupp parlamentariker gör en vänskapsvisit till den sovjetiska riksdagen. Kränkningarna av svenskt territorium har använts som ett argument mot denna typ av officiellt umgänge. I själva verket finns ett betydligt enklare och viktigare argument. Varje land har en regering men riksdagsmän finns bara i demokratier. Svenska riksdagsmän har inga kolleger att besöka i Sovjet om man inte vill legitimera diktaturens misshandel av språket. Alltför lätt tilltror vi diktaturen samma hederlighet och sanningsiver som den fria debatten tvingar fram i demokratin.

Vad som kommer att hända i Östeuropa är av betydelse för människorna i Sverige och det övriga Europa. Kommer satellitstaterna att vinna en ökad ekonomisk och politisk styrka som möjliggör

en "finlandisering" i dess positiva bemärkelse, det vill säga en utveckling mot en självständighet i förhållande till den stora grannen?

Det finns inget givet svar på en sådan fråga. Svaret beror på hur starkt människorna i Europa i framtiden kommer att känna för den kultursyn som är grunden för frihet och demokrati. Få tankar ägnas i Sverige åt hur det intellektuella och kulturella klimatet utvecklas i länder där likformighetens förtryck råder parallellt med det politiska. Vi vet alltför lite hur de ekonomiska drivkrafterna utvecklas i ett system som endast uppmuntrar den enskilde att kringgå systemet, lika lite som vi har någon reell uppfattning om vad skillnaderna mellan de östeuropeiska ekonomierna egentligen innebär för människorna.

Det är Svensk Tidskrifts avsikt att under temat "Det glömda Europa" stimulera till debatt och fördjupad kunskap om länder som förnekats friheten. Som européer har vi ett ansvar för att inte glömma de européer som inte själva kan sprida kunskapen och tanken. De tankar och värderingar som idag lever i "Det glömda Europa" är av betydelse för morgondagens Europa.